

Yazıtlar Işığında Küçükasya'da *Stephanephoria* Stephanephoria in Asia Minor in the Light of Inscriptions

Dr. Nuray GÖKALP ÖZDİL
(ORCID:0000-0001-7611-8732)
Akdeniz Üniversitesi - Antalya

Öz: Makalede Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde Küçük Asya'dan yayınlanmış yazıtlar vasıtasıyla stephanephoros'ların görevleri, faaliyetleri, memurların kent yaşamındaki konumları gibi hususlara odaklanılmaktadır. Epigrafik veriler bilhassa İonia ve Karia bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Çok fazla sayıda olmasına rağmen makalede eponymos memurların belgelendiği yazıtlara yer verilmemiştir. Hellenistik Dönem'in kültürel içerikli uzun şekilde kaleme alınan kararnameleleri özellikle organizasyonların içeriği ve stephanephoros'ların fonksiyonu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Yükümlülükleri, faaliyetleri göz önüne alındığında, bu memuriyete soyunan kişilerin kentlerinin son derece önde gelen ailelerine mensup oldukları anlaşılmaktadır. Pek çok kent memuriyetinde olduğu gibi böyle prestijli memuriyetlere varlıklı vatandaşların talip olması beklenmekteydi. Böylelikle, yazıtlarda da ifade edildiği gibi, ünseverlik-philotimia'nın gerçekleşmesi söz konusu olabilecekti.

Anahtar Kelimeler: Stephanephoros, memuriyet, dini yaşam, kültürel yazıtları, kararnameleler, Asia Minor

Abstract: This article focuses on the stephanephoros with the tasks, activities and positions of officials in urban life through the inscriptions published from Asia Minor during the Hellenistic and Roman Imperial periods. İonia and Caria region present more data than others. Despite the fact that there are a large number of inscriptions, the inscriptions documented as eponymous officials have not been included in the article. The cultic inscriptions-decrees from Hellenistic period provide important informations about the functions of the stephanephoroi and the content of the organisations. It's clear that when we consider their activities and obligations, those who undertake this office belong to the most prominent families of the cities. As well as being in many cities, it was expected that wealthy citizens should aspire to such prestigious civil servants. Thus, as stated in the inscriptions, the realization of philanthropy-philosophy could be the subject.

Keywords: Stephanephoros, office, religious life, cultic inscriptions, decrees, Asia Minor

Bu makalede Küçük Asya'da Hellenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde *stephanephoria*, Küçük Asya'daki Eski Yunanca yazıtlar doğrultusunda incelenmektedir. Çelenk taşıma anlamına gelen *stephanephoria* dini bir sembol memuriyet olarak ya da salt bir memuriyet olarak Küçük Asya'da yaygınlaşmıştır.¹ Memuriyetin (*stephanēphoria*), memurun (*stephanēphoros*) ya da fiil şeklinin (*stephanēphoreō*) zikredildiği çoğu yazıtta *eponymos* bir memuriyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede odaklanılmak istenen; memuriyetin ne gibi özellikler taşıdığı; memurların nitelikleri; kent *cursus*'unda ve dini görevler içerisindeki yeri; memurların görev esnasındaki faaliyetleridir. Bunun için Küçük Asya'da

¹Karl Wilhelm Welwei, "Stephanephorie", Der Neue Pauly 11, Stuttgart 2001, s. 956. Krş. Hüseyin Üreten, "Hellenistik Dönem'de Pergamon'da Görev Yapmış Olan *Gymnasiarkhos*'ların Onurlandırılmaları", Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi 43,2, 200, s. 181 dn.13.

stephanephoria'nın adının geçtiği yazıtlar incelenmiş ve sadece *epoynmos* memuriyet olarak belirtildiği yazıtlar göz ardı edilmiştir.² Birçok araştırmacı kent memuriyetlerini sınıflandırırken *stephanephoria* bu gruplandırmalarda belirgin bir şekilde yer almamaktadır.³ Ancak Priene, Iasos gibi bazı kentlerde eponym bir memuriyet olmuş ya da daha sonra *eponymos* olarak ön plana çıkmıştır. Örneğin, Magnesia ad Maeandrum'da prytanlar *epoynmos* memurken, daha sonra önceliği *stephanephoros*'lar almıştır.⁴ Bu memuriyet A. D. Macro'ya göre başlangıçta dini iken Roma İmparatorluk Dönemi'nde sekülerdir.⁵ Aşağıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, bu kişiler Hellenistik Dönem'in kültürel içerikli ve ayrıntılı yazıtlarında dini organizasyonların önemli bir parçasıyken büyük bir ihtimalle Roma İmparatorluk Dönemi'nde de seküler bir boyutta olmamışlardır. Bu makaledeki örnekler çok büyük bir oranda Hellenistik ve Erken İmparatorluk dönemlerindedir. Bu dönemlerin yazıtları daha ayrıntılı bilgiler vermekteyken, Roma İmparatorluk Dönemi yazıtlarında ise yalnızca onurlandırılan görevlerinden birisi olarak belirtilip içeriğiyle ilgili fazla bilgi verilmemiştir. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki; bu memurlar başka dini görevleri de yerine getirmişlerdir.⁶

Priene'de bulunan ve İÖ 120 yıllarına tarihlenen bir kararname *stephanephoria*'nın nasıl elde edildiği yönünde bilgi sunmaktadır. Kararnameden Herodes'in, ikinci kez Zeus Olympios'un oylama yoluyla tacını aldığı, *stephanephoria*'yı *demos*'un rızası-isteği uyarınca elde ettiği öğrenilmektedir.⁷ Anlaşılan o ki, kentten bu görevi üstlenmek adına bazı kişiler aday olmakta ve ardından Halk Meclisi görevi kimin üstleneceğine karar vermektedir. Ancak, kim üstlenirse üstlensin bunun için ödeme yaptığı bilinmektedir: Kaunos'tan İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta göre ise Agreophon, *demos*'a *argyrion* vermiştir ancak burada miktardan bahsedilmemektedir.⁸ Tabai'dan İÖ 43 yılına tarihlenen bir yazıtta onurlandırılan bir *anonymus*, diğer görevlerinin yanı sıra *stephanephoria*'yı şanlı şerefli bir şekilde, muhteşem, görkemli ve pahalı bir şekilde yerine getirmiştir.⁹ Belirtilen ifadelerden, *anonymus*'un en azından bu esnada hatırı sayılır bir miktarda harcama yapmış olma ihtimali yüksek görünmektedir. Iasos kentinden İS 117-138 yıllarına tarihlenen bir kararnamede Gaius Caninius onurlandırılmaktadır. Yazıtta C. Caninius'un, gençlerin *gymnasion*'u için vakıfla ilgili bazı düzenlemeler yer almaktadır. Caninius kentin baş tanrıçası Artemis'in *stephanephoros*'luğunu üstlenmek üzere söz vererek bütün masraflar için 5000 gümüş *denarii* vermiştir.¹⁰ Synnada'dan bir onurlandırma yazıtında ise, Poseidonios adında bir kişinin, vatani için pek çok şey sağlayan bir aileden gelmiş biri olarak bütün ünseverliliğiyle ve yüce gönüllüğüyle *stephanephoria* üstlendiği anlaşılmaktadır.¹¹ Yazıtta ailesinin vatani için pek çok şey sağladığı belirtilmiş ama içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Bunların yanı sıra, İS 14-37 yıllarına tarihlenen, Keramos'tan Dionysios oğlu [...] Jophantos'un *stephanephoria*'sından

²Bu konuda kapsamlı çalışmalar için bkz. Robert Kenneth Sherk, "The eponymous officials of Greek Cities I", ZPE 83, 1990, s. 249-288; Sherk, "The eponymous officials of Greek Cities II", ZPE 84, 1991, s. 231-295; Sherk, "The eponymous officials of Greek Cities III", ZPE 88, 1991, s. 225-260; Sherk, "The eponymous officials of Greek Cities IV", ZPE 93, 1992, s. 223-272; Sherk, "The eponymous officials of Greek Cities V", ZPE 96, 1993, 267-295.

³Sviatoslav Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005.

⁴Dmitriev, Magnesia ad Maeandrum'da bu değişime ayrıntılı bir şekilde değinmektedir: Dmitriev, *age*, s. 82-85.

⁵Anthony D. Macro, "The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium", ANRW 2, 1980, s. 678.

⁶Albert Rehm, *Didyma II. Die Inschriften*, Berlin 1958, s. 214 vd. no. 332 ve s. 225 vd. no. 356.

⁷Friedrich Hiller von Gaertringen, *Die Inschriften von Priene*, Berlin 1908, s. 91 vd. no.109. Krş. Beate Dignas, "Porter la couronne d'un dieu: titre civique, chargereligieuse, pouvoir ou fardeau ?", Kernos 20, 2007, s. 175.

⁸Peter Herrmann, "Zwei Inschriften von Kaunos und Baba Dag", *Opuscula Atheniensi*10, 1971, s. 36-39.

⁹Jeanne Robert – Louis Robert, *La Carie: histoire et géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques II*, Paris 1954, s. 102 vdd. no. 6.

¹⁰Wolfgang Blümel, *Die Inschriften von Iasos II, (IK 28,2)* Bonn 1985, s. 20 vdd. no.248.

¹¹Philippe Ernest Legrand – Joseph Chamonard, "Inscriptions de Phrygie", *Bulletin de Correspondance Hellénique* 17, 1893, s. 282 vd. no. 84.

bahseden bir yazıtta *lampra stephanephoria* ifadesi kullanılmıştır.¹² Kullanılan ifadeler memuriyeti üstlenen kişilerin harcama yaptığını gösterse de genellikle harcama miktarlarına değinilmemektedir. *Stephanephoros*'lar, yaptıkları harcamalar düşünüldüğünde elbette buldukları kentlerin sıradan kişileri değillerdi. Kentin ileri gelenlerini oluşturan ailelere mensup olarak atalarından beri bu görevi üstlendikleri yine yazıtlardan anlaşılmalıdır. Örneğin, Didyma'dan *hydrophoros* Iulia Sellia Statilia Pythodoris Matrona'nın onurlandırıldığı bir yazıtta, annesinin atalarının tümünün *stephanephoros* olduğundan bahsedilmektedir.¹³ Miletos'tan Grania Aticcilla ise onurlandırıldığı yazıtta, hem gönüllü ve hem de daha önce başkaları tarafından seçilmiş (yani *hekousion kai prokriton*) bir *stephanephoros* olarak nitelendirilmektedir. Yazıtta kim tarafından seçildiği belirtilmemiştir. Anlaşılan, gönüllülük dışında, üstlenme konusunda beklentisi olan kişilerin baskısı da göreve gelmede rol oynayabilmiştir. Ayrıca, *stephanephoros*'ların soyundan gelmiş kişiler olarak Aticcilla'nın annesi ve babası da *stephanephoria*'yı yerine getirmişlerdir. Bundan başka, kendisini Asiarkhların ve senato sınıfına mensup kişilerin soyundan gelen bir kişi olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Kentin ileri gelenleri dışında Romalı devlet adamlarında *stephanephoria*'sı söz konusu olabilmekteydi: Didyma'dan İÖ 7/6 yılına tarihlenen bir yazıtta *hydrophoros* Nannion onurlandırılmaktadır. Nannion'un bu görevi üstlenme zamanı Caesar'ın *stephanephoria*'sı sırasında gerçekleşmiştir.¹⁵ Hatta Hellenistik Krallar ve Zeus gibi önemli tanrılar da *stephanephoros* olabilmekteydi.¹⁶ Bu konu ile ilgili olarak S. Dmitriev memuriyeti üstlenecek bir aday bulunmadığında imparatorların, kralların ya da tanrıların devreye girdiğini öne sürmektedir.¹⁷ B. Dignas ise, mali zorluklar göz önüne alındığında, tanrı adının problemleri aşmak için bir çözüm olabileceği düşüncesindedir.¹⁸ Yukarıda da belirtildiği gibi, çelenk taşımak için belli bir miktar ödeme yapıldığına göre, birisi gönüllü olmuyorsa yapılan törenlerde sembolik bile olsa bir tanrı adının geçmesi düşüncesi mantıklı görünmektedir. Aşağıda değinileceği üzere, din kent yaşamında önemli bir yer teşkil ettiği için kent seçkinlerinin *stephanephoria* öncesinde ve sırasında bu memuriyete yönelik yüksek meblağlar harcamaları bekleniyor olmalıydı.

Epigrafik kaynaklar *stephanephoria* sırasındaki faaliyetlerle ilgili de çeşitli bilgiler sunmaktadırlar. Miletos'tan Apollon Didymeus, Apollon Delphinios ve Augustus kültleriyle ilgili bir kararname, *prophetes*'lerin ve *stephanephoros*'ların kent gelenekleri uyarınca, *molpoi*'un gerekli olan şenlikleri yerine getirmeleri için karar almaları gerektiğinden bahsetmektedir.¹⁹ Anlaşılan, Miletos'taki en önde gelen kültler ve ritüellerin uygulanmasında alınan kararlar dini bir görevli olan *prophetes* dışında *stephanephoros*'un aldığı kararla yerine getirilmektedir. Bu durum, kent içi konumlarının ne kadar etkin olduğu konusunda bir fikir verebilir. Mylasa'dan Miletos'la *isopoliteia* oluşturulmasına yönelik, İÖ 209/208 yıllarına tarihlenen bir kararname, tanrıların izniyle istekleri gerçekleşsin diye *stephanephoros*'un rahiple birlikte Hestia'ya kurban kesmesi gerektiğini belirtmektedir. Kurban teminini ise diğer rahipler sağlamaktadır.²⁰ Bu yazıt, törenlerde görev alan bir rahip aynı zamanda *stephanephoros* olarak adlandırılan tek bir kişi midir yoksa rahip ve *stephanephoros* farklı kişiler olarak mı görev alır sorusuna açıklık getirebilir. Yazıttan, rahip ve *stephanephoros*'un

¹²Ender Varinlioğlu, *Die Inschriften von Keramos (IK 30)*, Bonn 1986, s. 26 vdd. no.14.

¹³Rehm, *age*, s. 214 vd. no. 332.

¹⁴Albert Rehm, *Milet I,7: Der Südmarkt und die benachbarten Bauanlagen*, Berlin 1924, no. 176.

¹⁵Rehm, *Didyma II*, s. 221 no. 346.

¹⁶Dmitriev, *age*, s. 45 vd.

¹⁷*Age*, s. 158.

¹⁸Dignas, *age*, s. 174.

¹⁹Georg Kawerau– Albert Rehm, *Milet I,3:Das Delphinion in Milet*,Berlin 1914, s. 160 vd. no. 134.

²⁰*Age*, s. 208 vd. no. 146B.

aynı kişi olmadığı anlaşılmaktadır. Bunu destekleyen bir diğer örnek, Miletos'tan Herakleia Latmia ile *isopoliteia* oluşturulmasından bahseden ve İÖ 180-161 yılları arasında tarihlenen bir kararnamedir. Bu kararnamede her şeyin tanrıların lehine ve iki kentin yararına olması için Apollon'un hükmüne uygun olarak *prophetes*'in hazinedarla birlikte tapınakta kurban kesimlerini ve Didyma Apollon'u, Artemis, Leto, Athena ve Zeus Soter için prosesyonu yerine getirmesinden bahsedilmektedir. *Stephanephoros* ise beraber görev aldığı kişilerle Apollon Delphinios için kurbanların yerine getirilmesini sağlamalıdır.²¹ Miletos'ta bulunan başka bir yazıttan, *stephanephoros* Polykleides'in görev süresinin bitmesinden sonra Artemis rahibesi olacak olan kadınların ve *stephanephoros*'ların kendi hizmet yıllarında kurbanı ve alayı kutladığı öğrenilmektedir. Taureon Ayı'nın 8. gününde yeni *aisymnetes*, yeni görev arkadaşları arasında yemin eder. Ayın 9. gününde bu kişi, yerine geçmiş olduğu görevden ayrılan *aisymnetes*'le birlikte kurban törenini yerine getirir. Bu festivalde en önde gelen memurlar, iki *stephanephoro*'dur. Bunlar, *molpoi* başkanı olan yeni seçilmiş *aisymnetes* (ὁ νέος) ile görevini tamamlamış olan (ὁ ἐξὼν) *aisymnetes*'tir. Buna göre A. Chaniotis *stephanephoros* ile *aisymnetes*'in aynı kişiler olduğunu düşünmektedir.²² Ayrıca, yukarıda bahsedilen Mylasa yazıtının tam tersine, Bargylia'dan İÖ 127 yılına tarihlenen, Poseidonios adında bir vatandaşın onurlandırıldığı bir yazıtta, Apollon rahibi olan kişinin, her yıl *stephanephoros* adıyla, başta Apollon ve diğer tanrılar için bazı kült uygulamalarında bulunmasından bahsedilmektedir.²³ Bu yazıt, halî hazırda dini işlerle ilgilenen rahibin *stephanephoros* ismini alarak bir *stephanephoros*'un yapacağı işleride yerine getirdiğini göstermesi bakımından ilginçtir. Örnekler, *stephanephoria*'nın tekil ya da başka bir dini memuriyetle birlikte aynı anda yerine getirilmesinin kentten kente ve şartlara göre değişebileceğini göstermektedir.

Magnesia'dan İÖ 197-196 yıllarına tarihlenen, Zeus Sosipolis Festivali'yle ilgili Danışma ve Halk meclislerinin aldığı bir kararda bir *stephanephoros*'un görevleriyle ilgili ayrıntılı bilgi bulmak mümkündür.²⁴ Bu karardan, bazı düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, Kronion Ayı'nın ilk günü ekim sezonu başlangıcında *oikonomos*, Artemis Leukophryene rahip ve rahibeleri, *stephanephoros*'lar ve kente hizmet eden kutsal habercinin bir boğa alarak kurbanı gerçekleştiren kişi ile birlikte Zeus'a ithaf etmeleri gerekmektedir. Törene anne babası hayatta olan dokuz kız ve dokuz erkek çocuğu yollanmalıdır. Boğa adandığında kutsal haberci, rahipler, rahibeler, *stephanephoros*, erkek çocuklar, bakireler, *polemarkhos*'lar, *hipparkhos*'lar, *oikonomos*'lar ve *grammateus*, kent ve teritoryumunun güvenliği için ritüel gerçekleştireceklerdir. *Stephanephoros*, Artemis Leukophryene rahibi ve rahibesi ile birlikte, Artemision Ayı'nın on ikinci günü tören alayının başında olmalı ve adanmış boğayı kurban etmelidir. Alayı yöneten *stephanephoros*, güzel bir şekilde süslenmiş olan oniki tanrının tahtadan betimini taşımalıdır ve *agora*'da oniki tanrının sunağıyla bir *tholos* yaptırmalıdır. Ayrıca, üç adet kanepa yaptırmalıdır ve flüt çalan, *kithara* çalan müzisyenler de tedarik etmelidir.²⁵ *Stephanephoros*'ların kütle ilgili festivaller, tören alayının başını çekmesi, kurbanların kesilmesi, organizasyonun masrafını kendisinin üstlenmesiyle ilgili örnekler elbette daha da arttırılabilir.²⁶ Örnekler, bunu üstlenen kişinin ciddi bir mali külfetin altına girdiğini düşündürebilir. Ayrıca, bu tören alayı düzenlemeleri, Chaniotis ve Dignas'ın

²¹Age, s. 233 vdd. no. 150.

²²Age, s. 153 vdd. no. 133. Angelos Chaniotis, "The Molpoi Inscription: Ritual Prescription or Riddle?", Kernos 23, 2010, s. 3vd.

²³Blümel, age, s. 122 vdd. no. 612.

²⁴Otto Kern, *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*, Berlin 1900, s. 82 vd. no.98.

²⁵Yine aynı kentten, tören düzenleme ve kurban organizasyonu ile ilgili bir başka yazıt için bk. age, s. 85 vd. no. 100a. Bunun dışında, Priene'den benzer bir yazıt, görevler konusu için çok iyi bir örnektir: Hiller von Gaertringen, age, s. 91 vdd. no. 109.

²⁶Age, s. 84 vdd. no. 108 ve s. 106 vdd.no.113 gibi.

belirttiğine göre bir kentin nasıl görüldüğünü bize yansıtmaktadır. Törene katılanlar, kentin ileri gelenleri olduğu için kentin bir nevi idari ve sosyal yapısını göz önüne sermektedirler.²⁷

Bunların yanı sıra, *stephanephoros*'ların yapı faaliyetleri de epigrafik kaynaklar aracılığıyla öğrenilmektedir. Attouda'dan Carminius Claudianus bir yapı inşa ettirmiştir.²⁸ Fakat yapının niteliği bilinmemektedir. Bargylia'da *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılan Eksekestos vatansız bir kişi olarak, güzel ve mukayese edilemez bir şekilde *stephanephoros* olmuş, *gymnasiarkhos* ve ardından *arkhiereus* olmuştur. Eksekestos, niteliği anlaşılabilen bir yapı inşa ettirmiştir.²⁹ Ayrıca, iki kez *stephanephoros* olup masraflarını kendisi üstlenmek suretiyle İmparator Titus'a adak sunmuştur.³⁰ Euromos'tan Leon Quintus, *stephanephoros* olduğu sırada söz verdiği bir sütunu adamıştır.³¹ İÖ 175-150 yıllarına tarihlenen Iasos'tan bir yazıtta Epikrates oğlu Sopatros, *khoregos* ve *agonothetes* olduktan sonra *stephanephoros* olmuştur. Sopatros, *analemma* ve onun *kerkis*'ini; Dionysos ve *demos* için tiyatrunun *bema*'sını yaptırmıştır.³² Iasos kentinden Phormion, *stephanephoros* olunca Apollon için bir heykel adamıştır. Phormion, bu heykeli Apollon Stephanephoros'a adamıştır.³³ Lagina'dan Ti. Cl. Menandros Diokles Koliorgeos ve karısı Flavia Leontis, rahip/rahibe ve *stephanephoros* olmuşlardır. *Stephanephoros* sırasında *gymnasion*'un *atrium*'unu yaptırmışlardır.³⁴ Mylasa'dan, Zeus Hyarbesytai için adaklardan bahseden bir kararnamede *phyle* üyelerinin onurlandırılmasından sonra *stephanephoros*'la birlikte her birinin Zeus Hyarbesytai için gümüş bir kap sunmasıyla ilgili bir düzenlemeden bahsetmektedir.³⁵ Yine Mylasa'dan bir yazıtta, Pollis ve ailesi Zeus Osogoa'ya sekiz sütun adamıştır. Pollis, *stephanephoros* olduktan sonra önce Zeus Osogoa ve Zeus Labraundeos rahibi ardından *agoranomos* olmuştur.³⁶

Aphrodisias'tan Iulius oğlu, Caesar'ın azatlısı Gaius Iulius Zoilos, Aphrodite ve *demos* için *logeion*, *proskenion* ve *proskosmemata* adamıştır. Zoilos'un, varlıklı bir vatandaş olduğu anlaşılmaktadır. İ.Ö. 28 yılına tarihlenen yazıttan, Zoilos'un yukarıda bahsedilen yapıları adadığında 10. *stephanephoros*'luğunu tamamladığı anlaşılmaktadır.³⁷ Birden çok üstlenmek elbette karşılaşılabilen bir durumdur fakat onuncu kez oluşu sık karşılaşılan bir durum değildir. Yükümlülükler altına çokça girmekle varlık seviyesi arasında her zaman doğru bir orantı oluşmuştur. Yazıtlar *stephanephoros*'nın tekrarlanmasıyla ilgili bilgiler de içerebilmektedir. Smyrna'dan, Priene ve Iasos'tan yazıtlar bu konuda örnek gösterilebilir.³⁸ Sonsuza dek sürebileceğine dair ifadelerle de karşılaşılmaktadır. Magnesia ad Sipylum'dan bir yazıtta sonsuz *stephanephoros* ifadesi geçmektedir. İmparator düzenlemesiyle bağlantılı olan bu

²⁷ Angelos Chaniotis, "Sich selbst feiern? Staetische Feste des Hellenismus im Spannungsfeld von Religion und Politik", şurada: P. Zanker – M. Wörrle (Hg.), *Stadt und Bürgerbild im Hellenismus*, München 1995, s.160; Dignas, *age*, s. 178.

²⁸ Anthony R.R. Sheppard, "R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 7: Inscriptions from Uşak, Denizli and Hisar Köy", *Anatolian Studies* 31, 1981, s.25-26.

²⁹ Blümel, *age*, s. 127 vd. no. 616.

³⁰ *Age*, s. 113 no. 602.

³¹ Philippe Le Bas – William Henry Waddington, *Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure. Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure. Inscriptions Tome III*, Hildesheim 1972, s. 98 no. 313.

³² Blümel, *age*, s. 24 no. 249.

³³ *Age*, s. 4 vd.no. 224-225.

³⁴ Çetin Şahin, *Die Inschriften von Stratonikeia (IK 22,1)*, s. 64 vd.no. 664.

³⁵ Wolfgang Blümel, *Die Inschriften von Mylasa. Teil 1 (IK 34)*, Bonn 1987, s. 117 vd. no. 301.

³⁶ *Age*, s. 130 no. 326.

³⁷ Joyce Reynolds, *Aphrodisias and Rome. Journal of Roman Studies, Monograph*, 1, London 1982, s. 161 vd. no. 36.a.

³⁸ Georg Petzl, *Die Inschriften von Smyrna (I.K. 24/1)*, Bonn 1987, s. 232 vd.no. 731; Hiller von Gaertringen, *age*, s. 83 vd. no. 107; Blümel, *Die Inschriften von Iasos I, (IK 28,1)* Bonn 1985, s. 160 no. 196.

yazıtta eksikler olduğu için, anlaşılabilirdiği kadarıyla faiz geliri her toplandığında bunu *stephanephoros* yazacaktır.³⁹

Yukarıda bahsedilen hususların dışında, *stephanephoria* ve diğer memuriyetlerin üstlenilme sırası yani kent *cursus*'undaki yeri nasıl şekillenmekteydi sorusu akla gelebilir. Örnekler, bu memuriyeti üstlenen kişilerin imparator kültü rahipliği gibi dini memuriyetlerin yanı sıra, politik alanlardan sosyal alanlara kadar farklı kurumlarda yer aldıklarını göstermektedir. Alabanda'dan bir *anonymus*, İmparator kültü rahibi ve *stephanephoros* olmuştur.⁴⁰ Attouda'dan Marcus Ulpius Carminius Claudianus Neoterus, *stephanephoros* ve Meter Adrastos'un rahibi olmuş, babası Carminius Claudianus ise sonsuza dek *stephanephoros* ve *logistes* olmuştur. Ailenin nüfuzlu olduğu aşikârdır.⁴¹ Herakleia Salbake'den Apollonios adında biri *gymnasiarkhos*, *prytanis* olmuş ve ardından *stephanephoros* olmuştur. Daha sonra ise sonsuza dek *agonothetes* olmuştur. Günümüzün vakıf anlayışına uygun bir sistem kurarak kentine bırakan Apollonios'un heykelinin dikildiği bilinmektedir.⁴² Aynı kentten Hieronis adında bir kişi *demos* ve *boule* tarafından onurlandırılmaktadır. Yukarıda bahsedilen Apollonios'un karısı olan Hieronis *prytanis*, *stephanephoros*, *gymnasiarkhos* ve *agonothetes* olmuştur.⁴³ Yine aynı kentten ismi bilinmeyen biri *prytanis*, *stephanephoros*, *arkhiatros* olmuş ayrıca, vatani için diğer memuriyetleri ve *leitourgia*'ları da tamamlamıştır.⁴⁴ Yine aynı kentten Euneikos adında biri, önce *prytanis* olmuş, daha sonrasında *stephanephoros* olmuş ve son olarak gymnik *agon*'ların *agonothetes*'i olarak görev almıştır.⁴⁵ Kidrama'dan Nana'nın *demos* tarafından onurlandırıldığı yazıtta, Nana'nın babası Menandros'un *stephanephoros* ve aynı zamanda *gymnasiarkhos* olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁶ Panamara kentinde Tiberius Claudius Laenas'ın Nemesis'e adadığı bir yazıtta göre, Laenas kentin oğlu, imparator kültü başrahibi, dört kez *stephanephoros* ve rahip olmuştur. Ayrıca, Laenas bir yıllığına oğluyla beraber *gymnasiarkhos* olmuştur.⁴⁷ Panamara'dan Ulpius Dionysokles Mentor çocukken yerine getirdiği başrahiplikten ve Apollon'un *stephanephoria*'sından sonra rahip olmuştur.⁴⁸ Stratonikeia'dan Menelaos, *arkhiereus*, *stephanephoros* ve *Sebasteon*'un rahibi olmuştur.⁴⁹ Dorylaion'dan bir yazıtta baş *arkhon* ve aynı zamanda *stephanephoros* olan Stratonikianos ve diğer *arkhon* Cornelianus'un imar işleriyle ilgilendikleri anlaşılmaktadır.⁵⁰ Tralleis'ten bir kararname *cursus* hakkında oldukça iyi bir örnektir. İmparatorluk Dönemi'nde Berenicianus, *Asiarkhes*, *pythionikes*, *khrysophoros*, *stephanephoros*, *grammateus*, *agoranomos*, *eirenarkhes*, *boularkhos* olmuştur.⁵¹ Görünüşe göre, Berenicianus'un son görevi *Asiarkhia*'dır. Kariyerine dini içerikli olmayan memuriyetlerle başlamış ve ardından görev çeşitliliğini geliştirmiştir. Yine aynı kentten Tib. Iulius Claudianus'un kariyeri oldukça dikkat çekicidir: *stephanephoros*, *demos*'un *grammateus*'u, *boularkhos*, *eirenarkhes*, *agoranomos* olmuş, Mısır'dan iki kez *sitionia* yapmış, *khrysophoros*, *paraphylaks*, *panegyriarkhos*, *argyrotamias*,

³⁹*Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes* (IGR) IV no. 1342.

⁴⁰CIG no. 2900.

⁴¹William Hepburn Buckler – William Moir Calder, *Monuments and Documents from Phrygia and Caria* (MAMA VI), Manchester 1939, s. 27 no.74.

⁴²Pierre Paris – Maurice Holleaux, "Inscriptions de Carie", *Bulletin de correspondance hellénique* 9, 1885, 339 vd. no. 22.

⁴³*Age*, s. 339, no. 22.

⁴⁴*Age*, s. 336 vd. no. 19.

⁴⁵Buckler – Calder, *age*, s. 49 vd. no. 133.

⁴⁶J. Robert – L. Robert, *age*, s. 363 vd. no. 185-186.

⁴⁷Şahin, *age*, (IK 21) s. 72 no. 175.

⁴⁸*Age*, s. 117 no. 239.

⁴⁹*Age*, (IK 22,2) s. 5 no. 1316.

⁵⁰Christopher W. M. Cox – Archibald Cameron, *Monuments from Dorylaeum et Nacolea*. (MAMA V), Epigraphic Bibliography and Concordance of the Dorylaeum-Nacolea Area, Manchester 1937, 181 no. 32.

⁵¹Fjodor B. Poljakov, *Die Inschriften von Tralleis und Nysa* (I.K. 36/1), Bonn 1989, s. 82 no. 73.

dekaprotos olmuştur.⁵² Claudianus'un oldukça varlıklı olduğu düşünülebilir. Miletos'tan Non(nius)? Andreas'ın onurlandırıldığı yazıtta göre kendisi *stephanephoros*, Didyma Apollon'u *prophetes*'i, Megala Commodeia Bayramları'nın *agonothetes*'i, kutsal meclisin *boularkhos*'u olmuştur.⁵³ Anlaşılacağı üzere, bu görevi yerine getirenler, aynı zamanda dini ya da en prestijli memuriyetleri de yerine getirenlerdir.

Kadınların da *stephanephoria* için erkekler kadar aktif rol aldığı söylenebilir. Attouda'da Carminia Ammia adında vatansever bir kadının onurlandırıldığı bir yazıtta, Ammia, seçkinlerden biri olarak, *stephanephoros*, Meter Adrastos'un ve Aphrodite'nin rahibesi olmuştur. Muhtemelen kendisi Lykia? Pamphylia ve Isauria? *anthypatos*'unun annesidir. Danışma ve Halk meclisleri heykelini dikirtmek suretiyle kendisini onurlandırmıştır.⁵⁴ Herakleia Salbake'den Harmides kızı Ammia *prytanis* ve *stephanephoros* olmuştur. Ammia son derece soylu bir ailenin üyesidir ve kocası da kendisi gibi *pyrtanis* ve *stephanephoros* olmuştur. *Bouleutes*'lerin ve vatandaşların eşlerinin tümüne *denarii* dağıtmıştır.⁵⁵ Aynı kentten Hieronis, *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılmaktadır. Hieronis *prytanis*, *stephanephoros*, *gymnasiarkhos*, *agonothetes* olmuştur.⁵⁶ Aynı kentten Statilia Markiane, *stephanephoros* ve *gymnasiarkhos* olarak *boule* ve *demos* tarafından onurlandırılmaktadır.⁵⁷ Yine aynı kentten Glykon kızı Tate de iyi bir örnek olarak nitelendirilebilir: Babası Glykon iki kez *stephanephoros* ardından *gymnasiarkhos* olmuştur. Herakles rahipliği yapmıştır. Kızı Tate ise *gymnasiarkhos* olmuş ve şanlı bir şekilde *stephanephoros*'luk yapmıştır. Ayrıca, tapınak inşası için harcama yapmıştır.⁵⁸ Priene kentinden Phile, masraflarını kendisi karşılamak suretiyle bir *aqueductus* adamıştır. Phile, kendi kentinde kadınlar arasında *stephanephoria*'yı üstlenen ilk kişi olarak belirtilmektedir.⁵⁹ Keramos kentinden Hierokles ve karısı Aristonike'nin bir *arşitrav* üzerindeki yazıtına göre; imparator kültü başrahibi, *stephanephoros* ve üç kez *gymnasiarkhos* olmuş olan Hierokles ve imparator kültü başrahibesi, *stephanephoros* olan karısı Aristonike, imparator kültü başrahibliği yaptıkları esnada, içindeki işleri ve süsleriyle birlikte bir *balaneion* yaptırmışlar ve adamışlardır.⁶⁰

Sonuç olarak, Antik Dönem'de dini yaşamın önemli bir yerinin olması, kült organizasyonlarının devamlılığını sağlamaktaydı. Bu nedenle kentlerde bu organizasyonları üstlenecek kişilere ihtiyaç duyulmaktaydı. Kentlerde söz konusu organizasyonların bir parçası olan kültle ilgili festival ve geçit törenlerinin organize edilmesi, tören alayına başkanlık edilmesi, kurbanların kesilmesi vb. sorumlulukları yerine getiren görevliler/memurlar olarak *stephanephoros*'ların üstlendikleri *stephanephoria*, kent memuriyetleri arasında gerek göreve gelme esnasında ödedikleri bedel ve organizasyonun masraflarını üstlenme, gerekse sonrasında gerçekleştirdikleri yapı faaliyetleri dolayısıyla maliyeti ve sorumlulukları yüksek bir memuriyetti. *Stephanephoria* bazı kentlerde bağımsız olarak, bazı kentlerde ise başka bir memuriyetle aynı anda tamamlanmaktaydı. Her iki durumda da bu memuriyeti üstlenmek, yerine getiren kişi için büyük bir prestij kaynağıydı. Hellenistik Dönem'in kült içerikli yazıtlarından bilhassa ayrıntılı bilgiler edinilen bu memuriyet, Roma İmparatorluk Dönemi'nde de aynı içerikte kalmış olmalıdır.

⁵²Poljakov, *age*, s. 141 vd. no. 145.

⁵³Kawerau – Rehm, *age*, s. 230 vdd. no. 121.

⁵⁴Buckler – Calder, *age*, s. 27 vd. no. 75. Kadınların bu memuriyeti üstlenmesiyle ilgili olarak ayrıca krş. Dmitriev, *age*, s. 179.

⁵⁵Buckler – Calder, *age*, 119.

⁵⁶Paris – Holleaux, *age*, s. 339, no. 22.

⁵⁷Buckler – Calder, *age*, s. 42 vd. no. 110.

⁵⁸CIG 3953c.

⁵⁹Hiller von Gaertringen, *age*, s. 144 no. 208.

⁶⁰Varinlioğlu, *age*, s. 31 vd. no. 19.

Kaynaklar

- BLÜMEL, Wolfgang, *Die Inschriften von Iasos I-II, (IK 28,1-2)*, Bonn 1985.
- BLÜMEL, Wolfgang, *Die Inschriften von Mylasa. Teil 1 (IK 34)*, Bonn 1987.
- BUCKLER, William Hepburn – William Moir Calder, *Monuments and Documents from Phrygia and Caria (MAMA VI)*, Manchester 1939.
- CHANIOTIS, Angelos, “Sich selbst feiern? Staedische Feste des Hellenismus im Spannungsfeld von Religion und Politik”, şurada: P. Zanker–M. Wörrle (Hg.), *Stadt und Bürgerbild im Hellenismus*, München 1995, 147-172.
- CHANIOTIS, Angelos, “The Molpoi Inscription: Ritual Prescription or Riddle?”, *Kernos* 23, 2010, 1-6.
- COX, Christopher W. M. – Archibald Cameron, *Monuments from Dorylaeum et Nacolea. (MAMA V)*, *Epigraphic Bibliography and Concordance of the Dorylaeum-Nacolea Area*, Manchester 1937.
- DIGNAS, Beate, “Porter la couronne d’un dieu: titre civique, chargereligieuse, pouvoir ou fardeau?”, *Kernos* 20, 2007, 173-187.
- DMITRIEV, Sviatoslav, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005.
- HERMANN, Peter, “Zwei Inschriften von Kaunos und Baba Dag”, *Opuscula Atheniensi* 10, 1971, 36–39.
- Hiller von GAERTRINGEN, Friedrich, *Die Inschriften von Priene*, Berlin 1908.
- KAWERAU, Georg – Albert Rehm, *Milet I,3: Das Delphinion in Milet*, Berlin 1914.
- KERN, Otto, *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*, Berlin 1900.
- Le BAS, Philippe – William Henry Waddington, *Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure. Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure. Inscriptions Tome III*, Hildesheim 1972.
- LEGRAND, Philippe Ernest – Joseph Chamonard, “Inscriptions de Phrygie”, *Bulletin de Correspondance Hellénique* 17, 1893, 241-293.
- MACRO, Anthony D., “The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium”, *ANRW* 2, 1980, 658–697.
- PARIS, Pierre – Maurice Holleaux, “Inscriptions de Carie”, *Bulletin de correspondance hellénique* 9, 1885, 324-348.
- PETZL, Georg, *Die Inschriften von Smyrna (I.K. 24/1)*, Bonn 1987.
- POLJAKOV, Fjodor B., *Die Inschriften von Tralleis und Nysa (I.K. 36/1)*, Bonn 1989.
- REHM, Albert, *Milet I,7: Der Südmarkt und die benachbarten Bauanlagen*, Berlin 1924.
- REHM, Albert, *Didyma II. Die Inschriften*, Berlin 1958.
- REYNOLDS, Joyce, *Aphrodisias and Rome. Journal of Roman Studies, Monograph, 1*, London 1982.
- ROBERT, Jeanne – Louis Robert, *La Carie: histoire et géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques II*, Paris 1954.

- SHEPPARD, Anthony R.R., “R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 7: Inscriptions from Uşak, Denizli and Hisar Köy”, *Anatolian Studies* 31, 1981, 19-27.
- SHERK, Robert Kenneth, “The eponymous officials of Greek Cities I”, *ZPE* 83, 1990, 249-288.
- SHERK, Robert Kenneth, “The eponymous officials of Greek Cities II”, *ZPE* 84, 1991, 231-295.
- SHERK, Robert Kenneth, “The eponymous officials of Greek Cities III”, *ZPE* 88, 1991, 225-260.
- SHERK, Robert Kenneth, “The eponymous officials of Greek Cities IV”, *ZPE* 93, 1992, 223-272.
- SHERK, Robert Kenneth, “The eponymous officials of Greek Cities V”, *ZPE* 96, 1993, 267-295.
- ŞAHİN, Çetin, *Die Inschriften von Stratonikeia (IK 21-22,1-22,2)*, Bonn 1981-1982-1990.
- ÜRETEN, Hüseyin, “Hellenistik Dönem’de Pergamon’da Görev Yapmış Olan Gymnasiarkhos’ların Onurlandırılmaları”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi* 43,2, 2003, 175-186.
- VARİNLİOĞLU, Ender, *Die Inschriften von Keramos (IK 30)*, Bonn 1986.
- WELWEI, Karl Wilhelm, “Stephanephorie”, *Der Neue Pauly* 11, Stuttgart 2001, 956.